ЗӘҺМӘТКЕШ

ШӘНБӘ КӨРҮШҮ

ЕЛӘ АДАМЛАР вар ки, онларын тәрҹүмеји-һалы республикамызын үмуми тәрҹүмеји-һалына чох бәнзәјир, онлар өз талеләриндә халгымызын тарихи инкишафынын бүтөв бир мәрһәләсинин мүрәккәблијини вә угурларыны әкс етдирирләр. Бә'зән бир аиләнин кечдији јола нәзәр саланда—санки миниатүр бир шәкилдә, халгын, бүтүн ҹәмијјәтин инкишаф јолуну изләјирсән...

Мәсәлән, мән һәмишә халг јазычымыз Сосиалист Әмәји Гәһрәманы Мирзә Ибраһимовун, көркәмли алим, журналист вә тәрҹүмәчиләримиздән Гулам Мәммәдлинин, Нәсир Имангулијевин, Шәфаһәт Меһдијевин, Мүбариз Әлизадәнин... кечдикләри јол һаггында фикирләшәндә һәјәчанланырам. Она көрә јох ки, онлар инди өмүрләринин мүдрик јашындадырлар вә бу јашда да илһамла, кәнчлик еһтирасыјла јазыб-јарадырлар; она көрә ки, онларын узун һәјат јолларындакы чәтинликләри, ағры, итки, мәһрумијјәт, уғур вә уғурсузлуглары көз өнүнә кәтирәндә инсан ирадәсинә һејран галмамаг олмур.

Бу балача сијаһыда билә-билә о адамларын адыны чәкирәм ки, онларын ушаглыг јоллары Аразын о тајындан, јурдумузун күнеј тәрәфиндән башланыб вә јәгин ки, һардаса Сәрабда вә Хәмнәдә, Тәбриз әтрафы тозлу јолларда онларын ајаг изләри индијә гәдәр сызлајыр. Онларын өмрү бу јүз илдә Аразын о тајы вә бу тајында Азәрбајчан халгынын талејинә дүшән бүтүн севинч вә көз јашларынын чанлы шаһиди вә тарихидир, онлар бу тарихи өз шәхси талеләри кими јашајыблар.

Азәрбајчан классик әдәбијјатынын горунмасы, өјрәнилмәси вә тәблиғиндә бөјүк хидмәтләри олмуш көркәмли алим, тәрчүмәчи, шаир Мәммәдаға Султановун һәјат вә јарадычылығы да халгымызын кечдији јолун мә'налы бир тарихчәсидир.

М. Султанов өмрүнүн он бир илини күнеј Азәрбајчанында, Әрдәбилдә кечириб. Араздан Шималда Совет һакимијјәти гуруландан сонра атасы аиләсини дә көтүрүб, Бакыја кәлир. Сәккиз нәфәрлик аиләнин чәтинликләри, атасынын заводда әзилиб иш габилијјәтини итирмәси 1926-чы илдә 16 јашлы чаван оғланы һәјатын гојнуна атыр. О вахтдан башланан әмәк фәалијјәти бу күнә гәдәр, аз гала алтмыш илдир ки, давам едир.

Иш елә кәтириб ки, журналистика, үмуми әмәкдашлыг вә бунлардан даһа чох шәхси һөрмәтим бизи Мәммәдаға мүәллимлә јахынлашдырыб. Аиләсини танырыр, талејини јахшы билирәм. Бу аиләнин кечдији јолу республикамызын тарихи илә бағламағым да тәсадүфи дејил.

Инди јетмиш беш јашы олан М. Султанов Азәрбајчан классик әдәбијјатынын чәфакеш, сәбр вә дөзүмлү, өз ишини дәриндән билән вә севән тәблиғчиләриндәндир. Бу күн бүтүн дүнјада гијмәтли бир әдәбијјат хәзинәси кими танынан республика Әлјазмалары Фондунун тәмәл дашларыны гојуб вә ијирми ики ил фондун директору олуб.

М. Султановун кичик гардашлары—Рәһим вә Гәдир Султановлар да инди республикамызын танынмыш мүтәхәссисләриндәндир.

Рәһим ихтисасча кимјачы олса да мүһарибә илләриндә бөјүк гардашынын тәһрики илә фарс дили мүтәхәссиси кими јетишмиш, инди Азәрбајчан Дөвләт Университетинин һөрмәтли мүәллимләриндәндир. Дилимизә чевирдији «Габуснамә», «Кәлилә вә Димнә», «Әхлаги Насири», «Күлүстан» кими әсәрләр она охучуларын бөјүк һөрмәтини газандырыб.

Гәдир Султанов исә кеолокија-минералокија елмләри докторудур, АДУ-нун чоғрафија факүлтәсинин деканыдыр.

Һәрәси өз саһәсинин көркәмли, нүфузлу мүтәхәссиси олан бу үч гардашы, ади истираһәт әјләнчәләриндән тутмуш чидди елми сөһбәтләрә гәдәр, мухтәлиф вахтларда көрмүшәм вә һәмишә дә бу аиләдәки әсл азәрбајчанлы әхлагына, бөјүк-кичик сајғысына, ичтимаи идеаллары, халгын талејини шәхси таледән јүксәк тутмаг дујғусуна, јүксәк мә'нәви көзәллијә, нәчиблик вә хејирхаһлыға һејран галмышам.

Артыг өзләри дә ағсаггаллыға јетмиш «кичик гардашларын» Мәммәдаға мүәллимә бир бөјүк, өз сөзләри илә десәк, бир «ата кими» еһтирамларынын көкү дә, мәнә елә кәлир ки, онун өз көзәл инсани кејфијјәтләриндәдир.

М. Султановун һәјат јолу кәркин, гырылмаз бир зәһмәт јолу, јарадычылыг вә ахтарышлар јолудур. Бу сөзләри јазанда, истәр-истәмәз онун өмрүнүн мүәјјән мәрһәләләри јадыма дүшүр: Он беш јашындан комсомол сыраларында олуб. 1929-чу илдән исә Сов.ИКП үзвүдүр. «Кәнч мә'дәнчиләр» адлы Фабрик-Завод Мәктәби, чилинкәрлик, Сабунчуда јазычы Сејид Һүсејнин рәһбәрлик етдији әдәбијјат дәрнәји, «Һүчум» әдәби мәчмуәсиндә мәс'ул катиб, 1933-чү илдән башлајараг Күрдәмир вә Масаллы рајонларында гәзет редактору, «Кәнч ишчи» гәзетиндә мәс'ул катиб, «Коммунист» гәзетиндә шө'бә мүдири, Азәрбајчан Дөвләт Университетиндә фарс дили мүәллими... Дилә чох асан кәлән вә садаланмасы һеч бир чәтинлик төрәтмәјән бу јерләрин, адларын архасында нә гәдәр чәтин, мүрәккәб бир јол дајандығыны, тәәссүф ки, инди һеч бир мәгалә илә охучуја чатдырмаг олмаз...

Мүһарибә илләриндә М. Султанов Загафгазија Чәбһәси Сијаси Идарәсиндә чалышыб—каһ Тифлисдә, каһ да Иранын мухтәлиф шәһәрләриндә. Даванын чәтин илләри ону әдәбијјатдан, бәдии јарадычылыгдан ајыра билмәди, әксинә, талејини Азәрбајчан китаб мәдәнијјәти илә даһа сых бағлады. Мүһарибәдән аз сонра чәми ики нәфәр ишчиси олан бир идарә инди бөјүк елми-тәдгигат мәркәзинә, јүз нәфәрә јахын ишчиси олан республика әлјазмалары фондуна чеврилиб. Мәммәдаға мүәллимин өмрүнүн гырх или бу фондла, онун јаранмасы, инкишафы, зәнкинләшмәси илә бағлыдыр вә инди дә фондда шө'бә мүдири кими өзүнәмәхсус бир тәмкин, сәлигә вә јүксәк һәјат ешги, јарадычылыг илһамы илә чалышыр.

М. Султановун һәјат јолу Азәрбајчан классик әдәбијјатынын өјрәнилмәси вә тәблиғинә үрәклә, јүксәк мәһәббәт вә алим мәдәнијјәти илә хидмәт јолудур. Онун ана дилимизә чевирдији классик поезија нүмунәләрини, јахуд онун иштиракы, көмәји, редактәси илә бурахылмыш китаблары јанјана дүзсәк, бүтөв бир китабхана алынар.

Мәммәдаға мүәллим бизим әдәбијјатшүнасларымызын о хошбәхт нәслиндәндир ки, онларын үзүнә классик әдәбијјатымызын бүтүн гапылары ачыгдыр. Јахын Шәрг халгларынын дилләрини, о чүмләдән фарс дилини дәриндән билмәк сајәсиндә гәдим поезијамызын ән дәрин гатларына баш вура билирләр. Һәм дә бу саһәдә онун хидмәти икитәрәфлидир; о, бир алим кими, гәдим вә орта әсрләр Азәрбајчан әдәбијјатынын мухтәлиф проблемләрини араşдырмагла јанашы, бир тәрчүмәчи кими, фарс дилли поезијамызын сечмә нүмунәләрини ана дилимизә чевирир. Хүсусән, Хагани Ширванинин вә Абасгулуаға Бакыхановун зәнкин вә чохчәһәтли әдәби ирсләрини мүасир охучуја чатдырмагда онун алим вә тәрчүмәчилик фәалијјәти көзәл бәһрәләр вермишдир.

Хагани Ширванинин һәр һансы нәшринә Мәммәдаға Султановун нечә бөјүк һәвәс, сәбр вә мәһәббәтлә илләр узуну һазырлыг көрдүјүнүн шаһидијәм. Әввәлчә сәтри тәрчүмәләр, сонра тәрчүмәчиләрлә иш вә өз тәрчүмәләри, сонра редактә, шәрһ вә изаһлары јазыб һазырламаг... Бүтөв бир јарадычылыг дәстәсинин көрә биләчәји иши бир адам тәк көрүр. Инди Хаганинин нөвбәти нәшри бурахылмаг үзрәдир.

М. Султановун тәрчүмәчилик мәһарәти Бакыханов поезијасынын охучуларымыза чатдырылмасында да өзүнү парлаг шәкилдә көстәриб. О, әдәбијјата өз бәдии јазылары илә кәлсә, бир сыра ше'р, һекајә, телепјес вә саир әсәрләрин мүәллифи олса да, классик әдәбијјатымыза мәһәббәт ону сонралар бу саһәјә даһа чох бағлајыб. Әдиб, ејни заманда фарс, әфган әдәбијјатларынын бир сыра нүмунәләрини, о чүмләдән Лаһутинин, мүасир әфган шаири Әбһарын әсәрләрини дилимизә тәрчүмә етмишдир.

Инди Мәммәдаға мүәллим Әссар Тәбризинин «Вис вә Рамин» поемасынын тәрчүмәсини тамамлајыр. Кәнчлијинин ики илини «Азәрбајчан кәнчләри» гәзетинин сәләфи олан «Кәнч ишчи» гәзетиндә чалышмыш Мәммәдаға Султанову гәзетин «Шәнбә көрүшү»нә гонаг едәркән мән бир дә ондакы јүксәк инсани кејфијјәтләри ајрыча гејд етмәк истәјирәм: нәчиблик, тәвазөкарлыг, достун, јолдашын севинчинә, наилијјәтинә дарылмамаг, өз әмәјини мәдәнијјәтимизин, әдәбијјатымызын инкишафы јолунда тәмәннасыз сәрф етмәк, чалышмагдан, көрдүјү ишдән зөвг алмаг!.. Һәјатын гојнуна атылан, хүсусән талејини јарадычылыгла бағламаг истәјән һәр бир кәнч үчүн ағсаггалларымызын бу мә'нәви кејфијјәтләрини ән гијмәтли мирас кими гәбул етмәк вә өјрәнмәк вачибдир.

Сабир РҮСТӘМХАНЛЫ,
республика Ленин комсомолу мүкафаты лауреаты.

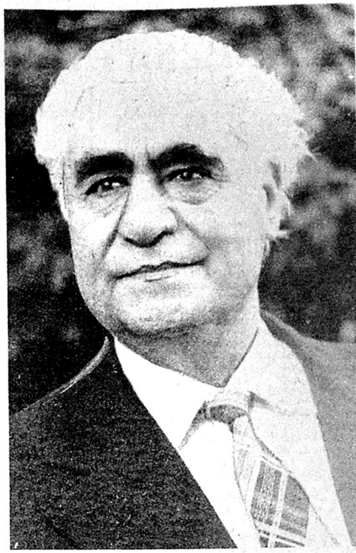

М. Султанов